

Het Bazuinatelier

Een interventie voor beeldende therapie in het jongerenwerk gericht op empowerment van kwetsbare jongeren

juni 2013

Het Bazuinatelier

Een interventie voor beeldende therapie in het jongerenwerk
gericht op empowerment van kwetsbare jongeren

Programmaleider Dr. Tineke Schoot

Projectleider Gemmy Willemars Math, SRATH
Beeldende therapie

Lector KenVak Dr. Susan van Hooren

Titel Raakprogramma Vaktherapieën voor jongeren in de
ambulante zorg

Projectnummer SIA-nr. 2010-12-11P (Zuyd-nr. Z10590)

Penvoerder Dr. T. Schoot 14-11-11 t/m 1-3-13
Dr. H. Smeijsters 1-03-11 tot 14-11-11

KenVaK Publishers
2013

12 blz.

Lay-out en redactie: Laurien Kok
© KenVaK Publishers

Alle rechten voorbehouden. Behoudens de uitdrukkelijk bij
wet bepaalde uitzonderingen mag niets uit deze uitgave
worden veeleelvoudigd, opgeslagen in een
geautomatiseerd gegevensbestand of openbaar gemaakt,
op welke wijze ook, zonder de uitdrukkelijke, voorafgaande
en schriftelijke toestemming van de auteurs en van de
uitgever.

KenVaK Publishers
KenVaK
Postbus 550
6400 AN Heerlen
<http://www.kenvak.nl>

Samenwerkingspartners:

Subsidieverstrekker:

Algemene informatie

Context

In een rapport uitgegeven door het RMO (Raad voor Maatschappelijke Ontwikkelingen 2008) wordt genoemd dat onder andere buurten, scholen, kinderopvanginstellingen, clubs en verenigingen een belangrijke 'pedagogische infrastructuur' en 'buurtpedagoog' vormen voor jonge kinderen. 'Zij nemen ieder een deel van de verantwoordelijkheid van de opvoeding van kinderen. Wijken met problemen ontbreekt het vaak aan een vanzelfsprekende gemeenschapszin waarop mensen kunnen vertrouwen. Voor kinderen in de wijken is het van belang dat er een dergelijke goede pedagogische infrastructuur wordt opgebouwd', aldus het RMO rapport.

Vaktherapie (beeldend) en het Jongerenwerk Trajekt werkten samen aan een project in de aandachtswijk Caberg Malpertuis in Maastricht waarin zij middels het maken van kunstzinnige creaties door de buurtkinderen en ondersteuning van de buurtbewoners, de leefbaarheid en de gezamenlijkheid in een buurt als deze wilden laten toenemen.

De focus van het RAAK project ligt op het stimuleren van het empowerment van de buurtbewoners van de wijk.

Hutschemaekers (2008) geeft aan dat empowerment (zeggenschap over hun eigen situatie) van mensen door vaktherapie wordt gestimuleerd omdat deze vorm van therapie vaak de gezonde krachten van mensen weet aan te spreken. Kinderen in een aandachtswijk zitten veelal passief achter de computer. Uit onderzoek blijkt dat teruggetrokken gedrag op lange termijn gevolgen heeft voor de zelfwaardering. Ze ontwikkelen eerder een laag zelfbeeld, eenzaamheid en een onveilig gevoel in de nabijheid van

leeftijdsgenoten (Boivin & Hymel in Strikkers 2002).

De kinderen van de aandachtswijk werden gevraagd aan een atelier met creatieve beeldende activiteiten deel te nemen. De leerkrachten van de school van deze kinderen hadden een ondersteunende rol bij de aanmelding van de kinderen en de wekelijkse aanwezigheid.

Via de deelnemende kinderen werden na een kennismakings- en oriëntatie periode, overige buurtkinderen middels een flyer uitgenodigd om 'kunst' te maken om de buurt vrolijker en leefbaarder te maken.

De ouders van de kinderen werden gevraagd deze creatieve activiteiten te ondersteunen door hun kinderen te stimuleren deel te nemen en hulp te bieden bij de feestelijke opening van de creaties. Ook werden de ouders gevraagd de

meetinstrumenten die bij dit onderzoek worden gebruikt, in te vullen. Hierover meer in onderstaande items.

Voor dit project is met name gekozen voor het maken van 'kunst' en via kunst spelenderwijs in contact en tot interactie komen omdat deze items kunnen zorgen voor meer sociale interactie en leefbaarheid in de buurt. Groothoff (2009) zegt over Kunst en Spelen het volgende: "Kunst en spelen zijn beiden vormen van actief bezig zijn, waarbij je vanuit een veilige omgeving een relatie kunt leggen met de wereld om je heen. Zowel de speler als de kunstenaar 'werkt' vanuit een intrinsieke motivatie, is gericht op bezig zijn, heeft plezier en raakt in een zogenaamde flow.

Doelgroep en benadering

Doelgroep

Bij aanvang kinderen binnen de lagere school leeftijd, wonende in een aandachtswijk

In een later stadium van het project worden de ouders en buurtbewoners uit de wijk bij het project betrokken

Inclusiecriteria

- Kinderen in de lagere school leeftijd (4 t/m 12 jaar) die vrijwillig mee willen doen met het maken van creatieve creaties t.b.v. de buurt
- Leerkrachten van de buurtschool

Exclusiecriteria

- Kinderen die niet mee willen doen aan het gezamenlijke creatieve project voor de buurt

Individuele benadering / groepsgerichte benadering

- Er wordt gestart met individueel beeldend werken in de groep in het atelier
- In een volgend stadium wordt er groepsgericht gewerkt binnen het atelier met de deelnemende kinderen
- In een nog later stadium wordt het project uitgebreid tot een gezamenlijk kunstproject met overige buurt kinderen en hun ouders en overige buurtbewoners
-

Doelen en focus van het project

Sociale doelen

- constructieve interactie met leeftijdsgenoten en interetnisch contact van autochtone en allochtone kinderen
- meer betrokkenheid, gezamenlijkheid en zeggenschap bij de leefsituatie van hun eigen buurt

Ontwikkelingsgerichte doelen

- activiteit en creativiteit vergroten van de deelnemende kinderen, die gewend zijn veel achter de computer of TV te zitten
- creativiteit tot talent ontwikkelen

Identiteitsversterkende doelen

- succes ervaringen opdoen

Focus op de protectieve factoren

De focus ligt op de ontwikkeling van de protectieve factoren *Sociale betrokkenheid* en *Veerkracht*. Deze protectieve factoren zijn door kennis vanuit het literatuur onderzoek specifieker geformuleerd. De protectieve factor '*Sociale betrokkenheid*' is vertaald naar sociale interactie en de protectieve factor '*Veerkracht*' is specifiek vertaald naar Creativiteit. (Zie voor meer info het onderzoek Beeldende therapie in het Kinderwerk)

Betrokkenen en rollen van de Community binnenkring

- *Kinderwerkers*
(Kinderwerkers leren kinderen om hun sociale competenties in te zetten bij het oefenen voor actief burgerschap.
Zij leggen verbanden tussen drie leefmilieus: school, thuis en vrije tijd in een complexe samenleving)
- *Vaktherapeut*
(Beeldende therapeuten gebruiken beeldende middelen en onderbouwde methoden om gedrag en gevoelens bewust en hanteerbaar te maken)
- *Projectleider*
De projectleider zet de doelen, uitgangspunten en richtlijnen uit en voorziet de projectleden van informatie.
De projectleider zorgt voor de systematiek van het onderzoek, het verwerken van de dataverzameling en het beschrijven van het onderzoek.
- *Community artist*
(Community artists coördineren en zetten zich in voor kunstzinnige projecten rondom sociale vraagstukken)
Zij spelen een rol in de inventarisatie- en ontwerpfase door vanuit hun expertise te adviseren m.b.t. de randvoorwaarden en uitvoering van kunstzinnige buurtprojecten.
- *Deelnemende kinderen*
De kinderen in de lagere school leeftijd dienen als motor van dit kunst project. Zij leveren de input en acties om uiteindelijk te komen tot een gezamenlijk kunstwerk van de buurt in de buurt.

Betrokkenen en rollen van de Community buitenkring

Betrokkenen buitenkring

- Beeldend therapeuten werkzaam in het forensische werkveld
- Systeem beeldend therapeuten werkzaam met kinderen en hun systeem
- Jongeren- en kinderwerkers
- Community artists geven feedback en adviseren
- RAAK-projectleden van de verschillende media die een zelfde project leiden zullen meedenken, feedback geven en adviseren
- Schoolleerkrachten
- Ouders en buurtbewoners van de deelnemende kinderen

Verantwoordelijkheden Community binnenkring

- *De projectleider beeldend* is verantwoordelijk voor het gehele project met name dat de overkoepelende doelen nagestreefd worden die zijn gesteld.
- *De beeldend therapeut* is verantwoordelijk voor de beeldende uitvoering in het atelier. Hierbij hoort het zorgdragen voor de materialen, het vormgeven en concretiseren van ideeën en creaties, het maken van een plan van aanpak, het bewaken van de doelstellingen voor iedere bijeenkomst, het bewaken van de sfeer en veiligheid in het atelier waardoor er optimaal door de kinderen gewerkt kan worden en het zorgdragen voor het welzijn van de kinderen tijdens de atelier bijeenkomsten.
- *De kinderwerker* onderhoudt het buurtnetwerk zoals de contacten met de schoolleerkrachten, met de ouders van de deelnemende kinderen en met de buurtbewoners. Ook draagt de kinderwerker zorg voor de randvoorwaarden zoals het ophalen van de deelnemende kinderen van school, de beschikbaarheid van de beeldende materialen, de ruimte en het aanbieden van fruit en drinken aan de kinderen.
- *De deelnemende kinderen* hebben de verantwoordelijkheid voor hun participatie, de sfeer in het atelier en samenwerking met de andere deelnemende kinderen.

Algemene werkwijze

Werkwijze

De werkwijze van dit project is tot stand gekomen vanuit het in dialoog zijn met alle community partners van de binnen- en buitenkring, wat in bovenstaande items duidelijk is gemaakt.

De interventie is niet probleemgericht. De focus ligt op het versterken van de protectieve factoren: sociale interactie en creativiteit. (Zie voor meer info het onderzoek beeldende therapie in het kinderwerk).

De houding van beeldend therapeut en de kinderwerker tijdens de atelierbijeenkomsten is uitnodigend, stimulerend, bekrachtigend en corrigerend.

Het plan van aanpak ziet er als volgt uit:

- Er wordt gestart met het maken van beeldende werkstukken individueel met een groep lagere school kinderen in de leeftijd van 4 t/m/ 12 jaar afkomstig uit een aandachtswijk in Maastricht
- In een later stadium worden de kunstzinnige activiteiten uitgebreid met beeldende groepsopdrachten waarbij het accent ligt op het aangaan van sociale interactie, constructief samenwerken en samen creatieve ideeën ontwikkelen
- In de laatste fase van het project wordt er toegewerkt naar een gezamenlijk beeldend ontwerp bedoeld om een bijdrage te leveren aan een grotere leefbaarheid en gezamenlijkheid in hun eigen buurt
- De groep van deelnemende kinderen maakt een aantal beeldende creatieve ontwerpen die verder uitgevoerd kunnen worden door andere buurtkinderen en overige buurtbewoners, inclusief de deelnemende kinderen in de buurt
- Het proces van het komen tot deze creaties en het uitvoeren wordt vastgelegd op foto's
- De kinderwerker legt tijdens het project contact met de gemeente, woonbouwcorporatie en de buurtbewoners met het verzoek de kunstzinnige creaties bedoeld voor het verfraaien van de buurt, te ondersteunen

Motiveren/ werving/ nazorg/ borging

Motiveren van de kinderen

- Extra aandacht besteden aan een gezellige en ontspannen sfeer waar de deelnemende kinderen uitgenodigd en uitgedaagd worden om actief en creatief aan het werk te gaan met elkaar op een constructieve manier
- Elke bijeenkomst starten met gezamenlijk fruit eten, iets drinken en bij praten, waarna de activiteiten van start gaan
- De ideeën en wensen van de kinderen centraal zetten, zodat kinderen het gevoel krijgen dat hun inbreng van belang is
- Ervoor zorgen dat de deelnemers regelmatig met een zichtbaar en tastbaar resultaat naar huis kunnen gaan. Zo kunnen de kinderen hun werkstukken met trots en verhaal thuis laten zien en worden de ouders betrokken bij het project
- Aan het eind van het project naar een tastbaar, zichtbaar en bijzonder resultaat toe werken waarbij de kinderen hun eigen ideeën vormgeven zien. Zorg dat het eindproduct op een centrale plek in de buurt komt te staan of te hangen. In het resultaat is het belangrijk dat de kinderen hun eigen aandeel kunnen herkennen

Werven van de kinderen

- In de voorbereidende fase naar de buurtschool gaan, de leerkrachten inlichten over het project en vandaar uit, kinderen motiveren voor deelname aan het atelier
- Ouders van mogelijke deelnemende kinderen, op de hoogte stellen zodat zij voorbereid zijn
- Kinderen van school afhalen om te motiveren en te stimuleren

Nazorg

- De kinderwerker blijft betrokken bij de buurt waarin het project plaatsvindt. Bij problematische ontwikkelingen van kinderen zal de kinderwerker kunnen doorverwijzen naar reguliere hulpverlening

Borging

- De beschreven interventie kunnen verspreid worden

Vaktherapeutische interventie specifiek

Uitgangspunten van de interventies

- Een werkrelatie met de kinderen opbouwen om zodoende tot eigen gemaakte creaties te komen voor de buurt en in de buurt
- De interventie niet te kortdurend maar zeker ook niet te lang laten duren omdat daar vanuit onderzoek geen effectieve resultaten uit zijn gekomen
- Richten op de empowerment van de mensen in de wijk

- Starten met een atelier voor schoolgaande kinderen (kinderen zijn toegankelijker voor het maken van kunstzinnige creaties) waarna ouders en buurtbewoners betrokken worden
- De interventies richten zich op de creativiteit en de interactie van de kinderen en de buurtbewoners
- Komen tot een tastbaar en zichtbaar resultaat aan het eind van het project wat de gezamenlijkheid en de leefbaarheid van de buurt vergroot

Begin situatie

- Het jongerenwerk heeft een netwerk in de wijk
- Er is behoefte aan een samenwerking tussen jongerenwerk en beeldende therapie om juist probleemkinderen iets meer te kunnen bieden
- De doelen van de beeldende therapie sluiten goed aan bij de doelen van het kinderwerk

Houding projectleden

Uitnodigend, stimulerend, bekrachtigend en corrigerend. Deze houding past bij de gekozen werkwijze en methode.

Werkwijze

Ortho-agogische werkwijze. Smeijsters (2008) geeft aan dat het bij de ortho-agogische werkwijze vooral gaat om het ondersteunen van de psychische en sociale ontwikkeling en dat dit bereikt kan worden middels vaktherapeutische interventies.

Methode

Interactie methode (Beelen 2000). Dit is een methode die specifiek is ontwikkeld binnen de beeldende therapie. Deze methode sluit goed aan bij de gestelde doelen en de doelgroep van dit project.

Werkvorm

- Met individueel beeldend werken in de groep starten
- Na de startfase het individueel werken uitbreiden met beeldend werken in groepsverband, waarin de onderlinge interactie centraal staan

- Laagdrempelige beeldende opdrachten die tot zichtbare en succesvolle resultaten leiden. Kinderen van deze leeftijd willen graag met trots hun werkstuk laten zien en het op korte termijn denken en doen speelt op deze leeftijd een grote rol

Locatie

Het atelier staat midden in de buurt waar de kinderen wonen. Hierdoor hebben de ouders, buurtbewoners en niet deelnemende kinderen indirect zicht op wat zich in het atelier afspeelt en de deelnemende kinderen direct contact met de buurt waar zij zich uiteindelijk voor inzetten.

Periode en frequentie

De atelierbijeenkomsten vinden 1x per week na school plaats.

Samenwerking

De beeldend therapeut zorgt voor de beeldende uitvoering in het atelier en de kinderwerker onderhoudt het buurtnetwerk. Samen zorgen zij voor een lopend geheel, waarin afstemming, aanvulling van elkaars expertise en planning belangrijk is.

De projectleider zoekt en onderhoudt de samenwerking belanghebbende. De projectleider heeft regelmatig een overleg met de overige projectleiders waarin overeenstemming wordt gezocht en advies gevraagd t.a.v. de interventies.

Communicatie met de community

- Per mail
- Telefonisch contact
- Regelmatig overleg op de uitvoerende locatie

Toegepaste onderzoeksmethoden en technieken in het kader van de ontwikkeling, uitvoering en evaluatie van de interventie: ¹

¹ Voor gedetailleerde informatie zie het volledige verslag van het project

Participerend actieonderzoek gecombineerd met mixed methods design en responsieve evaluaties

Kwalitatieve methoden

- Proces-evaluatie aan het einde van elke bijeenkomst
Betreft ervaring vaktherapeut/ jongerenwerker
- Beoordelingslijst Bijeenkomst Groep (BBG) aan het einde van elke bijeenkomst
Betreft ervaringen van de groep jongeren/ verslag vaktherapeut
- Aanvullende kwalitatieve data verzamelen
Semi-gestructureerde interviews/ informele gesprekken/ observaties/ gestuurd door een topiclijst
- Responsieve evaluaties
Bespreking van claims , concerns en issues bij voorkeur in dialoog met alle partijen van de community of practice.
- Logboek projectleider en vaktherapeut

Kwantitatieve meetinstrumenten

- SDQ
Versie vragenlijst jongere self report (versie 11-17 jaar) voor- en nameting door jongere zelf ingevuld
- SDQ
Versie Vragenlijst rol ouders/ leerkracht (versie 4-16 jaar)
De professional die het kind kent het beste kent vulde deze lijst in voor elk kind. Dezelfde professional vulde de voor - en nameting in
- De Rosenberg Self Esteem Scale (RSES)
Zelfevaluatieschaal in te vullen door jongeren
Voorafgaand/ eerste bijeenkomst van de interventie
Laatste bijeenkomst/ na afloop van de interventie
- BOTS-vragenlijsten

Literatuurlijst

- Abma, T., & Widdershoven, G. (2002). *Methoden en Technieken: responsieve evaluatie en haar betekenis voor de verpleegwetenschap*. Tijdschrift voor Verpleegkunde 2002-17/ nummer 4
- Beelen, F., Oelers, M. (2000). *Interactief*. Bohn Stafleu Van Loghum Houten/Diegem.
- Groothoff, E. Jamin, H. Beer-Hoefnagels de, E. (2009). *Spel in psychotherapie*. Van Gorcum, Assen
- Lodewijks, H.P.B., Verstegen, R. (2009). *Interactiewijzer*. Van Gorcum
- Luntenen, C. van (200?). *Steunende en focaalinzichtgevende beeldende therapie gericht op het herstel en de versterking van het zelfbeeld bij kinderen*. Verkregen op 24 december 2012, via http://www.vaktherapie.nl/userfiles/files/Producten/2010-01-19_herstel_en_versterking_zelfbeeld_bij_kinderen.pdf
- Raad voor Maatschappelijke Ontwikkeling (2008). *Tussen flaneren en schofferen. Een constructieve aanpak van het fenomeen hangjongeren*. Den Haag: RMO
- Reede van Oudtshoorn van, I. (2012). "Je hebt een basisgevoel van veiligheid nodig om te creëren" in Egoscoop. Jaargang 16/ nummer 3/ maart 2012
- Smeijsters, H. (2008). *Handboek Creatieve therapie*. Uitgeverij Coutinho Bussum
- Strikkers, W. (2008). *De zelfwaardering van teruggetrokken kinderen; de invloed van gepest worden*. Masterthesis Universiteit Utrecht
- Vermeer, E. (1962). *Spel en pedagogische problemen*. Utrecht: Bijleveld
- Vonk. (2013). *Inspiratie. Op zoek naar meer invloed*. De Volkskrant 5 januari 2013
- Willemars, G. (2013). *Beeldende therapeutische interventies in het kinderwerk in een aandachtswijk.. Een participerend actiegericht onderzoek naar de samenwerking van beeldende therapie met kinderwerk in een aandachtswijk*.